

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Vammaisuus, esteettömyys, välillinen syrjintä, terveyspalvelu, sairaala, hyvitys, yhdenvertaisuuden edistäminen

Diaarinumero: YVTLTK/14XX/20XX

Antopäivä: XX.XX.2024

Hakijat A ja B käyttävät vammaisuutensa johdosta pyörätuolia liikkumiseen. Hakijoiden lapsi oli syntynyt vastaajan sairaalassa, jossa hakijat ja heidän vastasyntynyt lapsensa olivat yöpyneet ja saaneet hoitoa. Hakijoiden mukaan he eivät olleet pystyneet aloittamaan vauvanhoitoa ja sen harjoittelua osastolla potilashuoneen vauvansängyn ja hoitopöydän esteellisyyden vuoksi. Hakijat olivat ennen synnytyskäyntiään käyneet tutustumassa sairaalatiloihin sekä huomauttaneet vastaajalle esteellisyydestä.

Asiassa oli riidatonta, että hakijat eivät pyörätuolin käyttäjinä olleet pystyneet itsenäisesti ja täysmääräisesti hoitamaan vastasyntynyttä lastaan vastaajan osastolla esteellisen varustelun johdosta.

Lautakunta katsoi, että mahdollisuutta käyttää potilashuoneen vauvansängyä ja hoitopöytää voidaan pitää hakijoille olennaisena ja tarpeellisena osana vastaajan synnytykseen liittyvissä terveydenhuoltopalveluissa. Potilashuoneen varustelun esteellisyyttä pyörätuolia käyttäville hakijoille oli pidettävä yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla hakijoihin heidän vammaisuutensa perusteella kohdistuvaksi erityiseksi rajoitukseksi.

Lautakunta katsoi, että hakijat olivat vastaajan potilashuoneen varustelun esteellisyyden vuoksi joutuneet muita vastaavassa tilanteessa olevia epäedullisempaan asemaan vammaisuutensa perusteella. Lautakunta totesi, että vastaajalla oli viranomaisena ollut velvollisuus järjestää pyörätuolia käyttäville hakijoille palvelunsa esteettömästi jo ennen hakijoiden nimenomaista mainintaa esteellisyydestä. Lautakunta katsoi, että asiassa on syntynyt oletettava välillisestä syrjinnästä vammaisuuden perusteella.

Lautakunta katsoi, ettei asiassa saadusta selvityksestä ilmennyt yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettua hyväksyttävää tavoitteita sille, että potilashuoneen varustelut olivat olleet esteellisiä ja että havaittuja esteettömyyspuutteita ei ollut korjattu.

Lautakunta katsoi, että syrjintäoletta ei ollut kumoutunut ja että vastaaja oli syrjinyt hakijoita välillisesti heidän vammaisuutensa perusteella. Lautakunta kielsi vastaajaa uusimasta tai jatkamasta hakijoihin kohdistuvaa syrjintää.

Lautakunnan arvioitua, että asiassa oli kysymys välillisestä syrjinnästä, ei kohtuullisten mukautusten epäämistä ollut aiheellista tutkia erikseen.

Lautakunta suositti vastaajaa maksamaan kummallekin hakijalle erikseen 2 500 euron hyvityksen.

Lautakunta katsoi vastaajan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta sekä velvoitti vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset henkilöt voivat käyttää vastaajan seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja muiden kanssa yhdenvertaisesti niin, että se varmistaa palveluittensa tehokkaan ja yhdenvertaisen saavutettavuuden.

(Lainvoimainen)

Asian tausta

Hakijat käyttivät vammaisuutensa johdosta pyörätuolia liikkumiseen. Hakijoiden lapsi on syntynyt vastaajan sairaalassa, jossa hakijat ja heidän vastasyntynyt lapsensa ovat yöpyneet ja saaneet hoitoa 25.1.–30.1.2023. Hakijoiden mukaan he eivät ole pystyneet aloittamaan vauvanhoitoa ja sen harjoittelua osastolla potilashuoneen vauvansängyn ja hoitopöydän esteellisyyden vuoksi.

Hakijat ovat ennen synnytyskäyntiään käyneet tutustumassa sairaalatiloihin, jolloin toinen hakijoista on huomauttanut vauvansängyn ja hoitopöydän esteellisyydestä henkilökunnalle. Hakijoiden mukaan tieto siitä, että hakijat käyttävät pyörätuolia on ollut vastaajan tiedossa jo ennen kyseistä tutustumiskäyntiä.

Hakijat ovat hoitojakson jälkeen olleet vastaajaan yhteydessä sähköpostitse ja ehdottaneet, että vastaaja maksaisi hakijoille kummallekin erikseen hyvitystä 595,20 euroa hakijoiden kokemasta syrjinnästä. Vastaaja ei ole vastannut hakijoiden viesteihin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on arvioinut asiaa hakijoiden yhteydenoton perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on 9.6.2023 yhdenvertaisuuslain 19 §:n 2 momentin perusteella antamassaan perustellussa kannanotossa katsonut, että hakijoita on syrjitty vastaajan toimesta yhdenvertaisuuslain 13 §:n vastaisesti heidän vammaisuutensa perusteella, kun heille on järjestetty synnytyksen jälkeen huone, jonka varustelu ei ole ollut esteetöntä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on suositellut vastaajaa suorittamaan hakijoille teon vakavuuteen nähden oikeasuhtaisen hyvityksen, kuten asiakkaiden ehdottaman määrän.

Hakijat ovat yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanoton perusteella pyytäneet vastaajaa ilmoittamaan, suostuuko se maksamaan hakijoiden pyytämää ja yhdenvertaisuusvaltuutetun suosittelemaa hyvitystä. Vastaaja ei ole vastannut hakijoiden viesteihin.

Hakijoiden vaatimukset

Hakijat pyytävät lautakuntaa toteamaan, että vastaaja on syrjinyt heitä heidän vammaisuutensa perusteella, kun vastaajalla ei ollut esteetöntä hoitopöytää ja vauvansänkyä, ja kieltämään vastaajaa syrjimästä jatkossa.

Hakijat pyytävät lautakuntaa myös toimivaltansa puitteissa toteamaan, että vastaaja on laiminlyönyt sille viranomaisena kuuluvan yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuuden.

Hakijoiden perustelut

Hakemus koskee hakijoiden vauvan synnytyksen jälkeistä aikaa vastaajan synnytysosastolla.

Hakijat ennakoivat synnytyskäyntiä muun muassa tutustumiskäynnillä. Tuolloin hakijoille esiteltiin huone. Kaikissa huoneissa on hakijoiden käsityksen mukaan samanlaiset hoitopöydät ja vauvansängyt käytössä. Tuolloin hakija A mainitsi hoitajalle, että kyseinen hoitopöytä on esteellinen ja pyysi, että asiasta ilmoitettaisiin eteenpäin. Hakijoiden mukaan viimeistään tuolloin vastaajan tietoon tuli se, että hakijat ovat tulossa synnyttämään ja että molemmat ovat pyörätuolin käyttäjiä.

Hakijoiden mukaan he ovat jo aikaisemmin kirjanneet vastaajan neuvoloiden käyttämään iPana Äitiys -palveluun, että he käyttävät pyörätuolia. Lisäksi hakija B:llä oli useita seurantakäyntejä ennen synnytystä. Hakijat viittasivat myös päivää ennen synnytystä hoitopöydän esteellisyyteen sähköpostissaan vastaajalle. Hakijoiden mukaan asiassa oli siten vastaajalle selvää, että hakijat ovat pyörätuolin käyttäjiä, ja vastaajan olisi pitänyt varautua kyseiseen tilanteeseen, jossa molemmat vanhemmat ovat pyörätuolin käyttäjiä. Hakijoiden mielestä vastaajan olisi tullut jo rakennuksen ja tilojen suunnitteluvaiheessa huomioida pyörätuolin käyttäjät.

Hoitopöytä oli hakijoiden mukaan siten esteellinen, että siinä oleva sokkeli esti pyörätuolilla vauvan hoidon. Samoin vauvansänky oli sellainen, että se ei korkeuden vuoksi mahdollistanut asianmukaisesti vauvanhoitoa hakijoiden kohdalla. Esteellisyys ilmeni esimerkiksi siten, että sokkeli esti vauvan hoitamisen sängyn päällä, koska sängyn alle ei pääse pyörätuolilla.

Hakijoilla on kotona matalampi vauvansänky ja sähkösäätöinen hoitopöytä, jossa ei ole sokkelia. Hakijoiden mukaan molempia on markkinoilla yleisesti ja helposti saatavilla.

Edellä mainittu hoitopöydän ja vauvansängyn esteellisyys johti hakijoiden mukaan syrjintään vammaisuuden perusteella, kun hakijat eivät pystyneet aloittamaan vauvanhoitoa ja sen harjoittelua osastolla yhdenvertaisesti muiden kanssa. Hakijoiden mukaan myös osaston henkilökunta oli sitä mieltä, että välineistö ei vastaa hakijoiden tarpeeseen ja pahoittelivat tilannetta.

Hakijat saivat synnytysosastolla kuulla, miten vastaajalla on asiakkaina ollut pyörätuolin käyttäjiä, mutta ”yleensä toinen on terve”. Se ei ole hyväksyttävä peruste, että osastolla ei yleensä ole kahta pyörätuolia käyttävää.

Vastaajan lautakunnalle toimittaman vastauksen mukaan synnytyksessä ja sen jälkeisessä hoidossa vastaaja on huomionut pyörätuolissa liikkuvan perheen tarpeet mahdollisuuksien mukaan. Hakijoiden näkemyksen mukaan tämä ei ole kyseessä olevissa asioissa nykypäivän mittapuu.

Vastaajan vastaus

Vastaaja ei kiistä eikä myönnä syrjineensä hakijoita.

Vastaajan perustelut

Hakijat ovat ottaneet yhteyttä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan koskien hoitoa vastaajan sairaalassa. Sairaala on suunniteltu raskauden- ja synnytyksen hoitoa ajatellen ja otettu käyttöön vuonna 2022. Hakijat ovat tutustuneet tiloihin ennen synnytystä. Hakija B on synnyttänyt sairaalassa. Synnytyksessä ja synnytyksen jälkeisessä hoidossa vastaaja on huomionut pyörätuolissa liikkuvan perheen tarpeet mahdollisuuksien mukaan.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaaja on syrjinyt hakijoita välillisesti heidän vammaisuutensa perusteella. Lautakunta kieltää vastaajaa uusimasta tai jatkamasta hakijoihin kohdistuvaa syrjintää.

Lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijoille kummallekin erikseen 2 500 euron hyvityksen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta. Lautakunta velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset henkilöt voivat käyttää vastaajan seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja muiden kanssa yhdenvertaisesti niin, että se varmistaa palveluittensa tehokkaan ja yhdenvertaisen saavutettavuuden.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on ensisijaisesti kysymys siitä, onko vastaaja syrjinyt hakijoita heidän vammaisuutensa perusteella välillisesti, kun vastaajan potilashuoneen varustelu ei ole ollut hakijoille esteetöntä. Asiassa on toissijaisesti kysymys siitä, onko vastaaja evännyt hakijoilta kohtuulliset mukautukset.

Asiassa on lisäksi kysymys siitä, onko vastaaja laiminlyönyt yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentin mukaan syrjintä muun muassa vammaisuuden perusteella on kielletty. Pykälän 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan muun muassa viranomaisen on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa muun ohella saada yleisesti tarjolla olevia palveluita.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (vammaisyleissopimus) 2 artiklan mukaan ”kaikille sopiva suunnittelu” tarkoittaa muun ohella palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.

Vammaisyleissopimuksen 4 artiklan 1 kohdan f alakohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella. Tätä varten sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan tai edistämään muun muassa sellaisten tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjen kaikille sopivien palvelujen kehittämistä, jotka vaativat mahdollisimman vähän mukautuksia ja kustannuksia vammaisten henkilöiden erityistarpeiden täyttämiseksi, edistämään niiden saavutettavuutta ja käyttöä sekä edistämään kaikille sopivaa suunnittelua kehitettäessä standardeja ja suuntaviivoja.

Vammaisyleissopimuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan, jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn muun muassa fyysiseen ympäristöön sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa: a) rakennuksiin sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, terveydenhuoltoyksiköt mukaan lukien.

YK:n vammaisyleissopimuksen 25 artiklan mukaan sopimuspuolet tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Artiklan a kohdan mukaan sopimuspuolet erityisesti järjestävät vammaisille henkilöille samanlaajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset terveydenhuoltopalvelut ja -ohjelmat kuin muille, myös muun ohella seksuaali- ja lisääntymisterveyden alalla. Artiklan f kohdan mukaan sopimuspuolet erityisesti estävät terveydenhuollon ja terveydenhuoltopalveluiden syrjivän epäämisen vammaisuuden perusteella.

Muita tulkintaohjeita

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentin nro 2 (2014) mukaan, jos palvelut ovat yleisölle avoimia ja tarjolla, niiden on oltava kaikkien saavutettavissa riippumatta siitä, onko niiden omistaja ja/tai tarjoaja viranomainen vai yksityinen yritys. Vammaisilla henkilöillä tulisi olla yhdenvertainen pääsy kaikkiin yleisölle avoimiin palveluihin niin, että varmistetaan niiden tehokas ja yhdenvertainen saavutettavuus ja kunnioitetaan vammaisten henkilöiden ihmisarvoa. Tämä lähestymistapa perustuu syrjinnän kieltoon: pääsyn epääminen tulisi katsoa syrjinnäksi riippumatta siitä, onko siihen syyllistynyt toimija julkinen vai yksityinen. Esteettömyys ja saavutettavuus tulisi mahdollistaa kaikille eri tavoin vammaisille henkilöille ja ilman minkäänlaista erottelua. (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General Comment No. 2 (2014) Article 9: Accessibility, 22 May 2014, kohta 13)

Yleiskommentin nro 2 mukaan esteettömyys ja saavutettavuus koskevat ryhmiä, kun taas kohtuullinen mukauttaminen koskee yksilöitä. Tämä tarkoittaa, että velvollisuus varmistaa esteettömyys ja saavutettavuus on niin sanottu ex ante -velvollisuus eli ennakkoon täytettävä velvollisuus. Sopimuspuolilla on velvollisuus järjestää esteettömyys ja saavutettavuus jo ennen kuin ne saavat yksittäisen pyynnön päästä sisään tai päästä käyttämään paikkaa tai palvelua. Esteettömyyden ja saavutettavuuden toteuttamista koskeva velvoite on ehdoton, eli toimija, jolla on velvollisuus varmistaa vammaisille henkilöille esteettömyys ja saavutettavuus, ei voi vedota laiminlyönnin syynä tästä aiheutuvaan rasitteeseen. (kohta 25)

Yleiskommentin nro 2 mukaan velvollisuutta varmistaa vammaisille henkilöille pääsy fyysiseen ympäristöön ja yleisölle avoimiin palveluihin olisi tarkasteltava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Yleisölle avoimiin palveluihin pääsyn epääminen vammaisilta henkilöiltä on yleissopimuksen 5 artiklan nojalla kiellettyä vammaisuuteen perustuvaa syrjintää. Esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamista etukäteen tulisi tarkastella suhteessa velvoitteeseen kehittää kaikille sopiviksi suunniteltuja tavaroita, palveluita, välineitä ja tiloja (4 artiklan 1 kohdan f alakohta). (kohta 34)

Yleiskommentin nro 2 mukaan terveydenhuollossa on erityisen tärkeää ottaa huomioon esteettömyyden ja saavutettavuuden sukupuoleen liittyvä ulottuvuus. Tämä koskee erityisesti vammaisille naisille ja tytöille tarjottavia lisääntymisterveyden palveluja, kuten naistentauteihin ja synnytykseen liittyviä palveluja. (kohta 40)

Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen hyväksymistä koskevan hallituksen esityksen mukaan sopimuksen 9 artiklan mukainen esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskeva velvoite on yksi yleissopimuksen keskeisimmistä läpileikkaavista teemoista. Sopimuspuolilla on tässä aktiivinen toimintavelvoite. (HE 284/2014 vp s. 31.)

Syrjintäolettan syntyminen

Syrjintäolettan syntyminen yhdenvertaisuuslain 28 §:ssä tarkoitetulla tavalla edellyttää, että vireillepanijan esittämien tai muiden asiaa käsiteltäessä esiin tulleiden seikkojen perusteella voidaan objektiivisesti arvioiden olettaa syrjinnän kieltoa rikotun. Täyttä näyttöä syrjinnästä ei edellytetä, vaan riittävää on, että asiaa käsittelevälle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti olettaa syrjinnän kiellon vastaisesta menettelystä. (HE 19/2014 vp, s. 93.)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa selvyyden vuoksi, että esteettömyyttä koskevista vaatimuksista sekä yleis- ja pysyväisluonteisista esteettömyystoimenpiteistä ei säädetä yhdenvertaisuuslaissa, vaan muualla lainsäädännössä. Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille. (HE 19/2014 vp, s. 37 ja 79 sekä HE 284/2014 vp s. 32.)

Lautakunta arvioi hakijoiden yksittäisen asiointitilanteen osalta esittämää syrjintäväitettä yksinomaan yhdenvertaisuussääntelyn esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien vaatimusten perusteella. Lautakunnan toimivaltaan ei kuulu esteettömyysmääräysten, määräysten mukaisen rakentamisen ja siinä ilmenevien mahdollisten puutteiden sisällöllinen arviointi.

Välillistä syrjintää voi olla menettely, jonka seurauksena johonkin tiettyyn, henkilöön liittyvien syiden perusteella määräytyvään ryhmään kuuluva henkilö joutuu muihin nähden erityisen rajoituksen, vaatimuksen, rasitteen, velvoitteen tai muun haitan kohteeksi. Säännön, perusteen tai käytännön välillinen syrjivyyden ilmenee usein siten, että johonkin tiettyyn ryhmään kuuluvien henkilöiden on tosiasiaa muita vaikeampi täyttää jokin asetettu edellytys tai siten, että valitulla

toteuttamistavalla on kielteisiä vaikutuksia nimenomaan ja vain heihin. Välillisen syrjinnän määritelmässä ilmaisulla ”käytäntö” viitataan muun muassa siihen, miten esimerkiksi erilaiset palvelut sekä pääsy niihin on käytännössä järjestetty. (HE 19/2014 vp s. 76–77.)

Hakijoiden mukaan vastaaja on syrjinyt heitä heidän vammaisuutensa perusteella. Hakijat ovat esittäneet, että vastaajan potilashuoneen vauvansänky ja hoitopöytä ovat olleet esteellisiä siten, että pyörätuolia käyttävät hakijat eivät pystyneet aloittamaan vauvanhoitoa ja sen harjoittelua osastolla yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esteellisyys on johtunut muun muassa vauvansängyn korkeudesta ja hoitopöydän sokkelista. Hakijoiden mukaan esteettömiä vauvansänkyjä ja hoitopöytiä on markkinoilla yleisesti ja helposti saatavilla.

Vastaaja on kertonut, että kyseessä oleva sairaala on suunniteltu raskauden- ja synnytyksen hoitoa ajatellen ja otettu käyttöön vuonna 2022. Vastaajan mukaan se on synnytyksessä ja synnytyksen jälkeisessä hoidossa huomionut pyörätuoleissa liikkuvan perheen tarpeet mahdollisuuksien mukaan.

Lautakunta toteaa, että vastaaja on yleisölle avoimia terveydenhuoltopalveluja tarjoava viranomainen, jonka tulee vammaisyleissopimuksen 25 artiklan mukaisesti tarjota hakijoille samanlaajuiset, -laatuiset ja -tasoiset terveydenhuoltopalvelut kuin muille, myös muun ohella seksuaali- ja lisääntymisterveyden alalla. Muun muassa synnytykseen liittyvät palvelut kuuluvat 25 artiklassa mainitun lisääntymisterveyden soveltamisalaan, ja vastaajan tulee vammaisyleissopimuksen 9 artiklan mukaan varmistaa palvelujensa saavutettavuus vammaisille henkilöille.

Vastaaja ei ole kiistänyt, ettei hakijoiden potilashuoneen vauvansänky ja hoitopöytä olisi olleet esteellisiä hakijoiden kuvaamalla tavalla. Asiassa on siten riidatonta, että hakijat eivät pyörätuolin käyttäjinä ole pystyneet itsenäisesti ja täysmääräisesti hoitamaan vastasyntyntä lastaan vastaajan osastolla esteellisen varustelun johdosta.

Lautakunta katsoo, että mahdollisuutta käyttää potilashuoneen vauvansänkyä ja hoitopöytää voidaan pitää hakijoille olennaisena ja tarpeellisena osana vastaajan synnytykseen liittyvissä terveydenhuoltopalveluissa. Potilashuoneen varustelun esteellisyys pyörätuolia käyttäville hakijoille on pidettävä yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla hakijoihin heidän vammaisuutensa perusteella kohdistuvaksi erityiseksi rajoitukseksi.

Lautakunta katsoo, että hakijat ovat vastaajan potilashuoneen varustelun esteellisyyden vuoksi joutuneet muita vastaavassa tilanteessa olevia epäedullisempaan asemaan vammaisuutensa perusteella. Lautakunta toteaa, että vastaajalla on viranomaisena ollut velvollisuus järjestää pyörätuolia käyttäville hakijoille palvelunsa esteettömästi jo ennen hakijoiden nimenomaista mainintaa esteellisyydestä.

Edellä todetun perusteella lautakunta katsoo, että asiassa on syntynyt yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukainen syrjintäolettava välillisestä syrjinnästä vammaisuuden perusteella.

Syrjintäolettan kumoaminen

Kumotakseen asiassa syntyneen syrjintäolettan vastaajan on osoitettava, että syrjinnän kieltoa ei ole rikottu. Kohtelua ei ole yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan pidettävä välillisenä syrjintänä, jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Asiassa tulee siten ensin arvioitavaksi, onko vastaajalla hyväksyttävää tavoitetta sen käytännölle.

Vastaja ei ole esittänyt lautakunnalle, mitä tavoitteita sen käytännöllä on ollut. Lautakunta katsoo, ettei asiassa saadusta selvityksestä ilmene yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettua hyväksyttävää tavoitteita sille, että potilashuoneen varustelut ovat olleet esteellisiä ja että havaittuja esteettömyyspuutteita ei ole korjattu.

Näin ollen lautakunta katsoo, että vastaja ei ole kyennyt kumoamaan asiassa syntyntä syrjintäolettaa. Lautakunta katsoo, että vastaja on syrjinyt hakijoita välillisesti heidän vammaisuutensa perusteella. Lautakunta kieltää vastaajaa uusimasta tai jatkamasta hakijoihin kohdistuvaa syrjintää.

Koska asiassa on kyse välillisestä syrjinnästä, ei kohtuullisten mukautusten epäämistä ole aiheellista tutkia erikseen.

Hyvitystä koskeva suositus

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan suositaa hyvityksen maksamista syrjinnän kohteeksi joutuneelle.

Yhdenvertaisuuslain 24 §:n 1 momentin mukaan hyvityksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa teon vakavuuteen. Teon vakavuutta arvioidaan ottamalla huomioon rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto. Pykälän 3 momentin mukaan hyvitystä voidaan kohtuullistaa tai se voidaan jättää määräämättä, jos hyvitys muodostuisi kohtuuttomaksi ottaen erityisesti huomioon kieltoa rikkoneen pyrkimykset estää tai poistaa menettelyn vaikutukset ja kiellon rikkojan taloudellinen asema.

Yhdenvertaisuuslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto vaikuttavat hyvityksen määrään siten, että mitä vakavammasta ja mitä kauemmin jatkuneesta oikeudenloukkauksesta on kysymys, sitä suurempi tuomittavan hyvityksen tulisi olla. Rikkomuksen vakavuutta arvioidaan objektiivisten kriteerien eikä pelkästään loukatun subjektiivisen kokemuksen perusteella. Syrjinnän laatua ja laajuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, mitä ja kuinka vakavia seurauksia syrjinnästä on loukatulle aiheutunut, onko syrjintä ollut tietoista ja onko syrjintä perustunut useaan syrjintäperusteeseen. Hallituksen esityksessä korostetaan oikeasuhtaisuutta hyvityksen määrän arviointia ohjaavana periaatteena. (HE 19/2014 vp, s. 90)

Pykälän 3 momentin perusteluissa on todettu, että hyvityksen kohtuullistamisen ja määräämättä jättämisen tulee perustua kokonaisvaltaiseen harkintaan, jossa erityisesti huomioon otettavia seikkoja ovat rikkojan pyrkimykset estää tai poistaa menettelynsä vaikutukset sekä hänen taloudellinen asemansa. Lisäksi harkinnassa voidaan ottaa huomioon myös kohtuullisuusarvioinnin kannalta merkitykselliset seikat ja olosuhteet. Hyvitys saattaisi joissakin tapauksissa olla kohtuuton seuraamus esimerkiksi palveluja tarjoavalle pienelle yhdistykselle taikka sellaiselle yksityis- tai pienyritykselle, jonka liikevaihto on hyvin vähäinen. Hyvitys voi olla kohtuuton seuraamus myös esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa rikkoja on pyrkinyt toimimaan syrjinnän kieltoa tai vastatoimien kieltoa koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti taikka joissa hän on loukattua tyydyttävällä tavalla korjannut menettelynsä seuraukset. Tällaisissa tilanteissa hyvitystä voitaisiin kohtuullistaa tai se voitaisiin jättää määräämättä. (HE 19/2014 vp, s. 91)

Lautakunta toteaa, että hakijoilla ei ole ollut muiden kanssa yhdenvertaista mahdollisuutta vastasyntyneen lapsensa hoitamiseen vastaajan potilashuoneen varustelun esteellisyydestä johtuen. Lautakunta on katsonut asiassa olevan kyse välillisestä syrjinnästä.

Esitetystä selvityksestä ilmenee, että vastaajilla oli jo ennen synnytystä ollut tieto siitä, että molemmat hakijat käyttävät liikkumiseen pyörätuolia. Lisäksi hakijat olivat ennen synnytystä

huomauttaneet vastaajalle vauvansängyn ja hoitopöydän esteellisyydestä tutustumiskäynnillään ja sähköpostitse. Vastaaja ei tästä huolimatta huolehtinut hakijoille osoitetun potilashuoneen varustelujen saavutettavuudesta missään vaiheessa monta vuorokautta kestävästä hoitojakson aikana. Hakijoiden saama hoito osastolla on muilta osin onnistunut. Vastaaja ei ole hoitojakson jälkeen vastannut hakijoiden tiedusteluihin ja hyvitysvaatimuksiin. Lautakunta katsoo, että edellä selostetut seikat osoittavat vastaajan suhtautuneen välinpitämättömästi hakijoiden oikeuteen käyttää vastaajan tarjoamia yleisesti avoimia terveydenhuoltopalveluita muiden kanssa yhdenvertaisesti.

Vastaajan rikkomuksen vakavuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että asiassa on lautakunnan arvion mukaan ollut kyse hakijoille ainutlaatuisesta ja merkityksellisestä elämäntapahtumasta. Vastaajan synnytyspalveluissa on ollut vastasyntyneen lapsen hoidon kannalta olennainen puute, mikä on johtanut siihen, että hakijoilla ei ole ollut yhdenvertaista mahdollisuutta varhaiseen vuorovaikutukseen heidän lapsensa kanssa hoitojakson aikana.

Vastaajan rikkomuksen vakavuutta arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon vastaajan yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momenttiin perustuva velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Arvioinnissa on kuitenkin vielä otettava huomioon, että hakijat ovat esitetyn selvityksen perusteella saaneet muilta osin asianmukaista hoitoa osastolla.

Edellä todetut seikat kokonaisuutena huomioon ottaen lautakunta suosittelee vastaajaa maksamaan kummallekin hakijalle erikseen 2 500 euron hyvityksen, jota on pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa teon vakavuuteen. Asiassa ei ole ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella hyvitystä olisi syytä kohtuullistaa.

Viranomaisen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Asiassa tulee vielä arvioitavaksi, onko vastaaja laiminlyönyt yhdenvertaisuuslain 5 §:ssä tarkoitetun velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta.

Hakijat ovat esittäneet, että vastaaja on laiminlyönyt velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta. Vastaaja on kertonut, että kyseessä oleva sairaala on suunniteltu raskauden- ja synnytyksen hoitoa ajatellen ja otettu käyttöön vuonna 2022. Vastaajan mukaan se on huomionut pyörätuolissa liikkuvan perheen tarpeet mahdollisuuksien mukaan.

Viranomaisen on yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan edistämisessä on usein kyse toimenpiteistä, joilla julkiset palvelut pyritään järjestämään syrjinnän vaarassa olevien ryhmien tarpeet paremmin huomioon ottavalla tavalla. Edistämistoimet voivat esimerkiksi olla luonteeltaan toimenpiteitä syrjinnän havaitsemiseksi tai ennaltaehkäisemiseksi taikka yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua positiivista erityiskohtelua. Selvää on, että viranomaisen on erityisesti muutettava niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. (HE 19/2014 vp, s. 61)

Lautakunta toteaa, että vastaajalla on julkisten terveydenhuoltopalveluiden järjestäjänä velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Nyt kysymyksessä olevassa asiassa velvollisuus koskee sen mahdollistamista, että vammaiset henkilöt voivat käyttää vastaajan

seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja muiden kanssa yhdenvertaisesti niin, että varmistetaan palveluiden tehokas ja yhdenvertainen saavutettavuus.

Esitetyn selvityksen perusteella hakijoille on osastolla kerrottu, että vastaajalla on ollut asiakkaina pyörätuolin käyttäjiä, mutta yleensä asiakasseurueesta joku ei ole käyttänyt pyörätuolia. Esitetystä selvityksestä ilmenee, että vastaaja on jo ennen hakijoiden hoitokäyntiä tiennyt tai sen olisi pitänyt tietää, että molemmat hakijat käyttävät liikkumiseen pyörätuolia. Viimeistään hakijoiden tutustumiskäynnillä potilashuoneen vauvansängyn ja hoitopöydän esteellisyys on hakijoiden toimesta tuotu ilmi vastaajalle.

Esitetyn selvityksen perusteella lautakunta katsoo, että vastaaja ei ole riittävällä tavalla arvioinut, miten sen toiminta ja käytännöt vaikuttavat pyörätuolia käyttäviin henkilöihin. Vastaaja ei ole hakijoiden huomautuksenkaan jälkeen ryhtynyt tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi tarkastelemalla palvelujensa saavutettavuutta ja erityisesti muuttamalla niitä asiassa ilmenneitä olosuhteita, jotka ovat estäneet yhdenvertaisuuden toteutumisen pyörätuolia käyttävien henkilöiden kohdalla.

Asiassa esitetty selvityksen perusteella, ottaen huomioon julkiselle vallalle perustuslaissa säädetty velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaaja on julkisten terveyspalvelujen järjestämisestä vastaavana tahona laiminlyönyt velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Lautakunta velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset henkilöt voivat käyttää vastaajan seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja muiden kanssa yhdenvertaisesti niin, että se varmistaa palveluittensa tehokkaan ja yhdenvertaisen saavutettavuuden.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että vastaaja on syrjinyt hakijoita välillisesti heidän vammaisuutensa perusteella. Lautakunta kieltää vastaajaa uusimasta tai jatkamasta hakijoihin kohdistuvaa syrjintää.

Lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijoille kummallekin erikseen 2 500 euron hyvityksen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta. Lautakunta velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi, jotta vammaiset henkilöt voivat käyttää vastaajan seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja muiden kanssa yhdenvertaisesti niin, että se varmistaa palveluittensa tehokkaan ja yhdenvertaisen saavutettavuuden.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat

Suomen perustuslaki (731/1999) 19 ja 22 §

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 5, 8, 13, 15, 24 ja 28 §

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26–27/2016) 2, 4, 9 ja 25 artikla

Muutoksenhaku

Lautakunnan asettamaan suositukseen hakijoille maksettavasta hyvityksestä ei saa hakea muutosta.

Muilta osin päätökseen saa hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Outi Anttila (puheenjohtaja), Henrik Gustafsson, Anna Autio ja Husein Muhammed. Asian esittelijä Rasmus Johnson.